

Napomena rukovodioca programa:

Nulla diem sine scientia viva

Naučiti naučnu arheologiju

Prošlo je više od trideset godina otkako je Dejvid Klark, započinjući kapitalno delo *Analitičku arheologiju* (po mnogima – “bibliju” naučne arheologije), lamentirao: “Arheolozi su kauboiji nauke!” Koliko je, nažalost, bio u pravu, znaju:

- paleolitski lovac i umetnik...
- Velika Boginja Majka Zemlja...
- mudri Atinjani i disciplinovani Spartanci...
- miroljubivi neolitski grnčar i(li) umetnik...
- genijalni neimari drevnog Egipta...
- horde varvarskih plemena dok ruše Rim...

... a i mnogi drugi nesrećni ljudi iz prošlosti, dok su im maštoviti i poetski zaneseni arheolozi trpali u glavu/usta/oči najrazličitije misli/reči/stvari koje oni NIKADA nisu ni pomislili, ni rekli, a ni videli. Rekao bi neko da nema ničeg lošeg ni opasnog u tome da se u tumačenju proučavanih naroda, njihovih društava i kultura upotrebi mašta, ne bismo li im se lakše i potpunije približili. Međutim, ova lista od malopre nije rezultat mašte, već stereotipa i to, da stvar bude gora – stereotipa u nauci.

Naravno, puno toga se promenilo u arheologiji tokom poslednje tri decenije. Mnoga otkrića, tehnike, metode i specifična znanja egzaktnih disciplina **uozbiljili su** i arheologiju. Danas se s pravom očekuje od svake nove knjige, pa i običnog izveštaja, odgovorni pristup i naučna argumentovanost. Ali, što reče narodni umetnik, “na plantaži ne teče sve glatko...” Činjenicu da je arheologija izrazito empirijska nauka često i obilato koriste protivnici naučnosti u osnovnom istraživačkom postupku. Od takvih se najčešće može čuti da “sterilni kabinetski filozofi *pametuju*, nego, da ih vidim ja na terenu, sa špahtlom!”. Naravno, postoji i druga krajnost: “Mogu ja da budem odličan arheolog, a da se ne prljam na terenu ni jednog jedinog dana u karijeri!”

Uf! Kakva zavrzlama! čini se da zaista nije lako odabrati pravu stranu u ovoj “svađi”. Međutim, dilema zapravo ni ne postoji. Zato, što je to nalik na svađu gluvonemih! (Neka mi oprostite osetljivi na ovu politički neekvivalentnu sliku...)

U Petnici, tokom dvadeset godina, imali smo izazovan zadatak. Pokušavali smo da stvorimo *arheološku školu* sopstvenog pečata. I, kada pogledam iz sadašnje perspektive, čini mi se da mi je jasno kako smo us-

pevali, tj. koji je to upotrebljeni recept. U stilu Nove arheologije, pokušaću da ga izrazim kroz formulu:

$$\frac{\text{osnovna naucna pismenost} + \text{teren} - (\text{neznanje} + \text{"znanje"})}{(\text{stereotipi} + \text{nestrpljivost})^2 - (\text{vežbe u pisanju i prezentaciji})} = 1^{\text{kreativnost}}$$

Od samog početka imali smo tu sreću da empirijski karakter arheologije upotrebimo kao prednost. Srednjoškolce, a zatim i studente, hrabro smo uključili u prava terenska istraživanja. To je rizičan eksperiment, jer *otkrivanje* je u arheologiji veoma osetljiv naučni korak, čak i pod lupom zakona! Danas sam siguran da se nismo prevarili. Preko 150 istraživačkih radova je nastalo za sve ove godine. Mnogi od njih su možda i nespretno opisani u Petničkim sveskama, neki realno nisu ni dovršeni, retki su veoma uspeli, ali, skoro svi imaju važnu dobru osobinu – to su originalni naučni prilozi! Ovo zvuči skoro neverovatno, kada znamo da je osnovna namena i ambicija Sveski da prikaže rezultate petničkog obrazovnog rada. No, ja zasigurno znam da profesionalci, moje kolege u struci, vrlo često koriste arheološke članke petničkih đaka kao sasvim relevantnu literaturu, kada obrađuju neki njima zanimljiv problem. Konačno, mnoge lokalitete smo kao novootkrivene po prvi put objavili u Petničkim sveskama. Ima tu naselja, nekropola, crkava i utvrđenja, ostava, pojedinačnih nalaza. Praktično svi arheološki periodi su zastupljeni. Najveći deo teritorije Srbije i Crne Gore je "pokriven". S druge strane, ređali su se i pravi eksperimenti u arheologiji: od pravljenja i korišćenja praistorijskog razboja, različitog alata i posuđa, rimske kuhinje, neolitske garderobe i frizure, hlebne peći, sve do – kuće! Nije mali broj ni metodoloških i analitičkih priloga, pa i pokušaja interpretacije važnih arheoloških pitanja.

Pa ipak, ono na čemu sam za sve ove godine najviše insistirao, bilo je istraživanje **teritorije**. Arheološki rečeno – rekognosciranje. Planski osmišljeno, dobro metodološki potkovano i od strane studenata-mentora pažljivo i beskrajno strpljivo vođeno. Pokazalo se (ovo smatram značajnim) da praktično devojčice i dečaci itekako mogu da uspešno otkriju sasvim nova nalazišta, da ih istraže, opišu, sistematizuju...

Pred čitaocima je odeljak arheoloških radova nastalih tokom seminara u Petnici 2001. godine. U pitanju je 5 izrazito istraživačkih i sasvim terenskih radova – rekognosciranja. Prvi od njih (**Lepenica**) predstavlja tipično *regionalno* usmereno istraživanje, gde je cilj bio da se što temeljnije ispita teritorija srednjeg toka ove šumadijske reke, otkriju i zabeleže sva nalazišta. Tim predvođen studentkinjom Bogdanom Živojinović, a sastavljen isključivo od "Amazonki" Ane Andrijević, Marije Marić i Ane Tešović, "uknjižio" je čak 14 novih lokaliteta iz neolita, bronzanog i gvozdenog doba, rimskog perioda i srednjeg veka. Svi oni su temeljno i pre-

cizno opisani, a neki od nalaza predstavljaju i novost u poznavanju arheologije Šumadije. Slede dva rada posvećena okolini Niša (**Vinik i Gradac-Ostrovica**). Miljana Radivojević i Ana Živanović, apsolutkinje, bile su vođe timova koji su se uhvatili u koštac sa nimalo lakim terenskim zadacima – Milica Velčev na zagonetnoj vili, nekropoli, utvrđenju, lagumima (i ko zna čemu još...) antičkog Naisa pokušala je da razreši dilemu da li je baš ovde, u nemirnim vremenima ratne pohare Gota, Rim privremeno izmestio carsku kovnicu novca iz Viminacijuma, ne bi li izbegao uništenje. Vida Protić i Marko Janković, usred Sićevačke klisure, proučavali su izolovanu eneolitsku gradinu ranih balkanskih farmera. Još dvoje studenata, Mirjana Bulajić i Igor Vaduvesković, odveli su vrednu Vidu čak do vlaških krajeva (**Lasovo** kod Zaječara). Ova (arheološki) *terra incognita* podarila je izvanredno otkriće čitavog *mikroregionalnog sistema* vinčanske kulture: naselje, rudnik bakra i nekropolu! Iako podaci i nalazi koje su oni prikupili otvaraju više pitanja nego što ih razrešavaju, ovaj rad definitivno otvara sasvim novu dimenziju u poznavanju Vinčanaca, a možda i nudi originalni metod pri traganju za odgovorom na važno pitanje vinčanske arheologije: gde su se i kako Vinčanci sahranjivali? Konačno, Bogdana je, sem izleta u Šumadiju, bila aktivna i u svom **Pančevu**. Okupivši “Amazonke 2” (studentkinju Kristinu Šoti i učenice Dunju Njaradi, Ivanu Barbulov i Senku Celner), istražila je pola južnog Banata, u potrazi za praistorijskim tumulima. Ovaj rad je, opet, karakterističan primer *tematskog rekognosciranja*, dosta retkog u našoj arheološkoj praksi. Problem velikih metalnodobnih humki u Vojvodini dosada nije privlačio zasluženu pažnju stručnjaka. Naime, važno pitanje je – mogu li se oni dovesti u vezu sa značajnim bronzanodopskim kulturama srpskog Podunavlja (Vatin, Dubovac itd.)? Mada broj novootkrivenih tumula nije veliki (“samo” 5), u odnosu na još 21 od ranije poznatih koje su devojke obišle, najveći značaj je u tome što su one sistematično prikupile i zabeležile sve relevantne podatke potrebne za studiju niza problema.

Sumirajući ovaj uvodnik, ističem da mi je bilo zadovoljstvo da kao rukovodilac seminara i mentor istraživačkim radovima dobro upoznam sve ove devojke (i ono malo mladića). I, naravno, za sve ove godine, dobre kolege i drugove u Petnici.

Andrej Starović Duda